

Att vara god man eller förvaltare

När förordnas god man?

När förordnas förvaltare?

Vem kan bli god man?

En god man fungerar som ett ombud för den som på grund av sjukdom, funktionshinder eller liknande inte själv klarar att bevaka sin rätt och/eller sköta sin ekonomi.

Reglerna för gode män finns i Föräldrabalken, kapitel 11-12 och 14-16. I denna folder ges en kortfattad beskrivning av vad uppdraget innebär.

Ytterligare upplysningar lämnas gärna på överför myndarnämndens expedition av:

Ruth Andersson, telefon 0320 21 70 19 eller

Margareta Ljungström, telefon 0320 21 70 69

God man förordnas när en person inte själv klarar att bevaka sin rätt eller sköta sin ekonomi. Det kan gälla senil dementia, psykiskt sjuka, utvecklingsstörda med flera.

Behov av god man kan också uppstå om den sjuke blir delägare i ett dödsbo, inte kan förvalta sina tillgångar, inte kan klara sina utgifter eller när det finns risk för att någon missbrukar den sjukes förtroende.

God man får förordnas endast ”om det behövs”, vilket innebär att det först ska utredas om personen ifråga kan få hjälp på annat sätt, exempelvis genom bistånd av någon släkting, fullmakt eller genom olika banktjänster.

Om det inte är tillräckligt med god man kan *förvaltare* förordnas. En förvaltare har större befogenheter än en god man och den som får förvaltare förlorar helt eller delvis sin rättsliga handlingsförmåga. (Rättslig handlingsförmåga = rätten att förfoga över sina tillgångar och ingå avtal.) Se vidare avsnittet ”Förvaltare”.

Lagen ställer inga andra krav än att den person som förordnas som god man ska vara ”rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna”, vara myndig och själv inte ha förvaltare. Eftersom uppdragen kan omfatta vitt skilda uppgifter är det naturligtvis värdefullt att ha bredd i kunskap och erfarenhet. Den gode mannen bör själv ha en ordnad ekonomi och ha tid att ägna sig åt uppdraget. Det är viktigt att han är noggrann och naturligtvis också lyhörd för sin huvudmans*) behov. Ett socialt engagemang och intresse för människor är bra egenskaper. Det är också viktigt att kunna samarbeta med anhöriga och närstående till huvudmannen och med personal på vårdinrättningar o dyl.
*) *huvudman är den för vilken god man förordnats*

Lagen ger **inte** företräde för anhörig att bli god man. Ibland är detta den bästa lösningen, ibland kan det vara bättre att gode mannen är någon ”utomstående”.

Om huvudmannen själv har förmåga att uttrycka en egen vilja när det gäller valet av god man, så tas naturligtvis stor hänsyn till detta önskemål, men överförmyndarnämnden gör i varje enskilt fall en bedömning av personens lämplighet.

En god mans uppgifter består vanligtvis av tre delar:

- bevaka huvudmannens rätt
- förvalta hans/hennes egendom
- sörja för hans/hennes person

Omfattningen av uppgifterna varierar naturligtvis från uppdrag till uppdrag, beroende på huvudmannens hälsotillstånd, boendesituation och förhållanden i övrigt. Här följer ett antal exempel på vad som kan ingå:

I uppgiften **bevaka huvudmannens rätt** kan t ex ingå att se till att huvudmannen får de insatser han har rätt till enligt t ex Socialtjänstlagen och Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS). Det kan också handla om att bevaka personens rätt i samband med bouppteckning och arvsskifte efter avliden anhörig. Ibland kan det gälla att överklaga ett beslut eller anmäla hyresändring för att huvudmannen ska få rätt till bostadstillägg. Generellt sett handlar det om att i förekommande fall bevaka sin huvudmans intressen.

Att **förvalta egendom** innebär att sköta huvudmannens ekonomi, d v s ta hand om pensionsinkomster och bidrag, betala räkningar och även att förvalta kapital, värdehandlingar, fastigheter eller liknande. Det kan också handla om att portionera ut fickpengar. I gode mannens förvaltning ingår inte huvudmannens lön som han fått för eget arbete, eller habiliteringsersättning från ett dagcenter, om inte huvudmannen själv begär det. Ibland kan det handla om att försöka komma tillrätta med en skuldsituation som huvudmannen hamnat i, att förhandla med fordringsägare och lägga upp avbetalningsplaner.

Att **sörja för huvudmannens person** innebär **inte** att man som god man själv ska sköta om och vårda huvudmannen. Däremot innebär det att man regelbundet besöker sin hu-

Vad gör en god man?

Bevaka rätt

Förvaltar egendom

Sörjer för huvudmannens person

Vilka befogenheter har en god man?

Hur går det till att få god man?

vudman och håller sig à jour med hans/hennes situation, vilket behov av vård och service han/hon har, vilka sociala kontakter och vilket behov av rekreation som finns. Gode mannen ska också se till att huvudmannens medel i skäligen omfattning verkligen används till huvudmannens nytta.

Det viktigaste är med andra ord inte att spara, utan snarare att se till att huvudmannens medel används för de behov som kan uppstå. Det handlar ofta om att försöka sätta lite ”guldkant” på tillvaron utifrån de förutsättningar och behov som finns i det enskilda fallet. Gode mannen kan här behöva använda sin fantasi och inlevelseförmåga för att ordna något som ökar huvudmannens livskvalitet.

Den personliga omvårdnaden bör utövas i nära samarbete med huvudmannens anhöriga och med personal och den eventuella kontaktperson som finns utsedd. Men det är naturligtvis huvudmannens egen vilja som i största möjliga utsträckning ska vara vägledande.

Ett förordnande av god man innebär inte någon inskränkning i huvudmannens rättsliga handlingsförmåga. Den gode mannen fungerar som ett **biträde** åt sin huvudman och en god man ska så långt det är möjligt **samråda** med sin huvudman. Undantag från skyldigheten att samråda gäller dock när huvudmannens hälsotillstånd eller dylikt utgör hinder mot detta.

När god man första gången förordnas är det tingsrätten som beslutar. *Ansökan till tingsrätten* om god man får göras av huvudmannen själv samt av hans eller hennes make eller sambo, närmaste släktingar eller av överförmyndaren. Kuratorer, omsorgsutredare och annan personal inom äldre- och handikappomsorgen samt andra mer avlägsna släktingar kan genom *anmälan till överförmyndarnämnden* ta initiativ till att god man utses.

Eftersom god man utses för person som behöver hjälp på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande, krävs som regel ett läkarintyg eller intyg från t ex kurator.

Förordnande av god man får inte göras utan samtycke av den för vilken god man ska utses. Det går således inte att förordna god man mot den enskildes vilja. Regeln ger uttryck för det absoluta kravet på att huvudmannens personliga integritet ska visas full respekt. Undantag får bara göras om huvudmannens tillstånd är sådant att han/hon

inte kan lämna samtycke. Detta ska framgå av läkarintyg eller motsvarande utredning.

Vid **byte** av god man är det överförmyndarnämnden som fattar beslut.

En förvaltare förordnas på samma grunder som en god man, med den skillnaden att en förvaltare ska förordnas när huvudmannen bedöms *vara ur stånd* att vårda sig eller sin egendom. God man förordnas när huvudmannen *behöver hjälp med* att vårda sig eller sin egendom.

Förvaltare ska endast komma ifråga när det inte är tillräckligt att god man förordnas.

Ett förvaltarskap kan t ex bli nödvändigt när en psykiskt sjuk person är så aktiv och omdömeslös i sitt handlande, att det hotar hans ekonomi och sociala existens. Det kan t ex vara en manodepressiv person som under sina maniska perioder köper, säljer eller beställer olika saker eller skuldsätter sig eller på andra sätt raserar sin ekonomi.

Den som fått en förvaltare förlorar helt eller delvis sin rättsliga handlingsförmåga. Förvaltaren är, i motsats till gode mannen, inte beroende av huvudmannens samtycke för att kunna vidta olika åtgärder. Förvaltaren handlar således på eget ansvar för huvudmannens räkning.

Förvaltarskapet ska anpassas till den enskildes behov i varje särskilt fall. Det kan begränsas till att avse viss egendom eller vissa angelägenheter. Den som har förvaltare har ändå sin rätt kvar att ingå avtal om arbete och förfoga över sin inkomst från detta arbete. Dock kan tingsrätten besluta att även denna inkomst ska innefattas i förvaltarskapet.

I ärende om förordnande av förvaltare ska huvudmannen höras muntligen inför rätten. Undantag härifrån får göras endast

- om det skulle kunna medföra skada för huvudmannen
- om det är uppenbart att huvudmannen inte förstår vad saken gäller
- om huvudmannen själv gjort eller medgivit ansökan
- om det annars finns särskilda skäl.

Frågor om förvaltarskap handläggs i övrigt av överförmyndarnämnden och domstol i stort sett enligt samma mönster som vid förordnandet av god man.

Förvaltare

Arvoden

Gode män och förvaltare har rätt till ett skäligt arvode samt ersättning för utgifter. Storleken på arvodet bestäms av överförmyndarnämnden enligt rekommendationer från Svenska Kommunförbundet.

Arvode och kostnadsersättning utbetalas en gång/år. Om huvudmannens inkomster överstiger 2,65 basbelopp (för 200*: 2,65x4#) ! !,- kr = 1" \$%#!,- kr) eller om tillgångarna överstiger 2 basbelopp (för 200*: 2x4#) ! !,- kr = 8&' ! !,- kr) betalas arvodet av huvudmannens medel. I annat fall betalar kommunen arvodet. Detta är huvudregeln. Denna kan frångås till fördel för den enskilde om det finns särskilda skäl, exempelvis om den enskilde har stora vårdkostnader som tar hans inkomst i anspråk eller att tillgångarna består av den fastighet som den enskilde bor i. I undantagsfall kan även huvudregeln frångås till nackdel för den enskilde.

Gode mannen får varje år till överförmyndarnämnden lämna en redogörelse för sina insatser. Denna redogörelse ligger sedan till grund för bestämningen av arvodet.

Exempel på arvodesberäkning

Arvode för ekonomisk förvaltning:

Gode mannen/förvaltaren har hand om huvudmannens hela ekonomiska förvaltning, ansöker om pension, bostadstillägg o dyl, förvaltar några bankkonton, utbetalar fickpengar till huvudmannen ett par gånger per månad. Arvode utgår i detta fall med 15% av basbeloppet, d v s 6 420 kr/år (år 2009).

Arvode för personlig omvårdnad:

Gode mannen/förvaltaren har kontakt med huvudmannen en till två gånger i månaden, är i viss mån personligen engagerad vid klädinköp m m, flera telefonsamtal varje månad. Arvode utgår i detta fall med 10% av basbeloppet, d v s 4 280 kr/år (år 2009).

Det totala arvodet blir alltså i detta exempel 10 700 kr/år.

Gode mäns redovisningsskyldighet

När uppdraget som god man påbörjas ska en förteckning över huvudmannens egendom lämnas till överförmyndarnämnden.

Gode mannen ska därefter löpande föra räkenskaper över inkomster och utgifter, exempelvis i en kassabok. Verifikationer ska sparas. En årsräkning ska före 1 mars varje år lämnas till överförmyndarnämnden, som tillhandahåller

ler blanketter. När uppdraget upphör ska en sluträkning lämnas.

Till årsräkningen ska fogas en kassabok samt verifikationer. En redogörelse för huvudmannens levnadssituation och boendeförhållanden samt för det arbete gode mannen utfört vad gäller den personliga omvårdnaden ska också lämnas. Redogörelsen ligger sedan till grund för bland annat bestämning av arvodet till gode mannen.

I varje kommun ska finnas antingen en ensam överförmyndare eller en överförmyndarnämnd, vars uppgift är att utöva tillsyn över gode mäns och förvaltares förvaltning. Marks kommun har en **överförmyndarnämnd** vars tre ledamöter och ersättare väljs av kommunfullmäktige för en tid av fyra år. Överförmyndarnämndens expedition finns i kommunhuset i Kinna. Nämndens tillsyn avser att ge garanti mot rättsförluster för personer som själva inte kan tillvarata sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person. Tillsynen utövas genom att överförmyndarnämnden går igenom förteckningar, årsräkningar, sluträkningar samt andra handlingar och uppgifter som på något sätt kommer till nämndens kännedom. För en hel del åtgärder och rättshandlingar krävs överförmyndarnämndens samtycke, exempelvis vid köp av aktier, köp eller försäljning av huvudmans fastighet, upptagande av lån eller utlåning av huvudmannens medel, drivande av rörelse, uttag av medel från överförmyndarspärtrat konto med mera.

Överförmyndarnämnden står i sin tur under tillsyn av länsstyrelsen, som med lämpliga tidsmellanrum ska inspektera överförmyndaren och granska register och stickprovsvis utvalda akter.

Överförmyndarnämnden ska iaktta sekretess vid ärenden som rör den enskildes personliga och/eller ekonomiska förhållanden. Sekretess gäller dock inte om det är uppenbart att den enskilde inte lider någon skada eller men av att uppgiften lämnas ut (9 kap 14 § Sekretesslagen). Den person som har god man eller förvaltare har dock rätt att ta del av handlingar som rör god mans eller förvaltares förvaltning och som finns hos överförmyndaren. Denna rätt att ta del av handlingar har också den enskildes make/sambo och närmaste släktingar. Med begreppet närmaste

Överförmyndarnämndens roll

Sekretess och rätt att ta del av handlingar

släktingar avses främst barn, föräldrar och syskon. Är dessa avlidna får naturligtvis kretsen vidgas.

I det fall överförmyndarnämnden har utnyttjat sin möjlighet att erhålla uppgift från annan myndighet, exempelvis socialnämnd, behålls oförändrad sekretess. Samma sekretess gäller alltså hos överförmyndarnämnden som hos överlämnande myndighet.

Källor:

- **Föräldrabalken** (SFS 1995:974) kap 11-12 och 14-16
- **Handbok för överförmyndare** av Eric Sehlin, Sv Kommunförbundet och Kommentus Förlag 1996
- **God Man eller Förvaltare** - en praktisk handbok av Kerstin Fälldin, LT:s förlag 1996